กลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่อง "กาฬปักษี" ของสบายเมือง

A strategy of presentation of 'Upakilesa 16'
in Sabaimueang's Kalapaksi

ปาริฉัตร พยุงศรี / Parichat Payungsri

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี 12110, ประเทศไทย
Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi,
Pathum Thani 12110, Thailand

Email: parichat_p@rmutt.ac.th

Received: August 22, 2021
Revised: December 14, 2021
Accepted: December 19, 2021

Abstract

The objective of this research was to study the strategy of presenting Upkilesa 16 in Sabai Mueang's novel Kalapaksi. It was found that Sabai Mueang had a strategy to present the *Upakilesa* 16 through the concepts of the novel components such as theme and plot that presented the roles and behaviors of characters with Upakilesa 16 through dialogue, scenes and atmosphere of second half Buddhist Era and the art of language use and composition, that applied a nomenclature in naming titles and characters and presenting the essence of the Upakilesa 16 through the condemned words. The four types of comparisons were found in use: simile, metaphor, comparison of one being superior to the other and comparing by implicit analogy. There were

3 types of sentiment, namely furious, terrific, disgustful, which appeared to have a stylistic use of rhetorical descriptions in conveying the essence of Upakilesa 16.

Keywords: Strategy of Presentation, Upakilesa, Sabai Mueang

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมือง พบว่า สไบเมืองมีกลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ผ่านแนวคิดองค์ประกอบนวนิยาย มีแก่นเรื่องและโครงเรื่องที่นำเสนอเสนอบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครที่มีอุปกิเลส 16 ผ่านบทสนทนา ฉากและบรรยากาศสมัยกึ่งพุทธกาล และมีแนวคิดศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์คือ การใช้นามบัญญัติในการตั้งชื่อเรื่องและตัวละครเอก นำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ผ่านถ้อยคำบริภาษ การใช้ความเปรียบ 4 ประเภทคือ ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง และเปรียบเทียบโดยใช้สำนวนเปรียบโดยนัย ปรากฏรสวรรณคดี 3 ชนิดคือ เราทรส ภยานกรส และพีภัตรส ซึ่งปรากฏการใช้บรรยายโวหารอย่างมีชั้นเชิงในการถ่ายทอดสารัตถะของอุปกิเลส 16

คำสำคัญ: กลวิธีนำเสนอ, อุปกิเลส, สไบเมือง

บทนำ

การใช้ถ้อยคำที่สละสลวยมีความไพเราะเพราะพริ้งนั้น ถือว่าเป็นศิลปะการใช้ภาษา เพื่อสร้างสรรค์ขึ้นมาทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตาม การใช้ถ้อยคำจึงเป็นศิลปะหรือกลวิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในวงวรรณกรรมไทยนักเขียนนวนิยายได้พยายามสร้างงานเขียนของตนอย่างเต็มความสามารถ มองโลกในแง่มุมต่างๆ ที่กว้างและสร้างสรรค์มองเห็นปัญหาจากครอบครัวออกไปสู่ปัญหาสังคม ทั้งยังมีวิธีการนำเสนอ โครงเรื่อง แนวคิด ตัวละคร บทสนทนา ฉาก การใช้ภาษา และอุดมการณ์ ที่ทำให้งานเขียนของนักเขียนคนนั้นแปลกแตกต่างกันออกไป ตามความถนัดของนักเขียนแต่ละคน

สไบเมือง คืออีกหนึ่งนามปากกาของ สุกัญญา ชลศึกษ์ เจ้าของนามปากกาที่รู้จักกันทั่วไปว่า กฤษณา อโศกสิน นามปากกาสไบเมืองใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2534 เพื่อเขียนนวนิยายเรื่อง **เสียงแห่งมัชฌิมยาม** ได้ตีพิมพ์ในนิตยสารสกุลไทยด้วยเค้าโครงเรื่องและลีลาทางวรรณศิลป์แบบจินตนิยายยุคพุทธกาล หลังจากนั้นก็มีวรรณกรรมแนวเดียวกันโดยใช้นามปากกาเดิม ได้แก่ **ความมืดแห่งคูหาทอง** และ **ลายแทงในถ้ำแก้ว** ใน พ.ศ. 2535 และ 2542 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2547–2548 ได้เขียนเรื่อง **มายาในวารี** และ **ไพรีในเมรัย** ปรากฏตามลำดับ (Payungsri, 2019, p. 1)

นวนิยายทั้งห้าเล่มที่ได้กล่าวไปนั้น สไบเมือง นำศีลห้ามาเป็นแก่นในการดำเนินเรื่อง ซึ่งได้รับความนิยมจากผู้อ่านและนำไปศึกษาวิจัย สไบเมืองจึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาอีกชุดหนึ่งที่ต่างออกมาจากศีลห้า โดยยังคงนำความประทับใจและแรงบันดาลใจที่ได้รับจากการอ่านพระนิพนธ์ล้ำค่า เรื่อง **พระปฐมสมโพธิกถา**ของ**สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส** และ **พระธัมมปทัฏฐานกถาแปลภาคต่างๆ** โดยนวนิยายกาฬปักษีเล่มนี้ใช้รูปแบบเดียวกับจินตนิยายยุคพุทธกาล ทั้งบรรยากาศ ยุคสมัย ผู้คน เครื่องแต่งกาย ตลอดจนการใช้ภาษา แต่นำอุปกิเลส 16 มาเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่อง โดยสไบเมือง เขียนกาฬปักษีเพื่อตีพิมพ์เป็นตอนๆ ในนิตยสารสกุลไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2550 จากนั้นจึงรวมเล่มตีพิมพ์เป็นนวนิยายฉบับเต็ม เมื่อ พ.ศ. 2550 โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี บริษัท อักษรโสภณ จำกัด ซึ่งเป็นวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาเล่มล่าสุดของสไบเมือง

ผู้ศึกษามีสมมติฐานว่า การประพันธ์นวนิยายเรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมืองนั้นมีชั้นเชิงในการเล่าเรื่องที่มีการสร้างสรรค์ลีลาภาษาอย่างงดงามที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบนวนิยายที่ให้ความเพลิดเพลินและให้ความรู้ความคิดทางพุทธธรรมที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการนำมาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อชีวิตที่ดีงาม ทำให้ผู้อ่านได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่สร้างสรรค์ ได้รับความรู้ทางลีลาการเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาตลอดจนอรรถรสทางวรรณกรรม

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะวิเคราะห์วรรณกรรมของสไบเมือง ในด้านกลวิธีการนำเสนอที่ใช้ภาษาเพื่ออธิบายอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏในนวนิยาย ซึ่งสไบเมืองได้ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ประพันธ์เรื่องที่มีการสอดแทรกหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลในยุคที่พระพุทธเจ้ากำลังเผยแผ่คำสอนอันนำไปสู่ภาวะการบรรลุธรรมเพื่อการหลุดพ้น

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมือง

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เอกสาร แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีระเบียบวิธีการศึกษาดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
    1.1 แนวคิดอุปกิเลส 16
    1.2 แนวคิดองค์ประกอบวรรณกรรม
    1.3 แนวคิดศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์
2. อ่านทำความเข้าใจนวนิยายเรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมืองอย่างละเอียด
3. วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนออุปกิเลส 16 ในรูปนนวนิยายของสไบเมือง
4. สรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบกลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมือง
2. เป็นแนวทางสำหรับการศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาในปัจจุบันเชื่อมโยงกับกลวิธีทางวรรณศิลป์

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคิดอุปกิเลส 16

อุปกิเลส 16 คือ โทษภัยที่ทำให้เศร้าหมองทั้ง 16 ประการ ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Payutto, 2016. pp. 265-266) ให้ความหมายไว้ว่า อุปกิเลส 16 หรือ จิตตอุปกิเลส 16 หมายถึง ธรรมเครื่องเศร้าหมอง สิ่งที่ทำให้จิตขุ่นมัว รับคุณธรรมได้ยาก ดุจผ้าเปื้อนสกปรก ย้อมไม่ได้ดี ได้แก่ 1. อภิชฌาวิสมโลภะ คือ คิดเพ่งเล็งอยากได้

โลภไม่สมควร, โลภกล้า จ้องจะเอา ไม่เลือกควรไม่ควร 2. โทสะ คือ การคิดประทุษร้ายเขา 3. โกธะ คือความโกรธ 4. อุปนาหะ คือความผูกโกรธ 5. มักขะ คือความลบหลู่คุณท่าน, ความหลู่ความดีของผู้อื่น, การลบล้างปิดซ่อนคุณค่าความดีของผู้อื่น 6. ปลาสะ คือ ความตีเสมอ, ยกตัวเทียมท่าน, เอาตัวขึ้นตั้งขวางไว้ ไม่ยอมยกให้ใครดีกว่าตน 7. อิสสา คือความริษยา 8. มัจฉริยะ คือความตระหนี่ 9. มายา คือมารยา 10. สาเถยยะ คือความโอ้อวดหลอกเขา, หลอกด้วยคำโอ้อวด 11. ถัมมะ คือความหัวดื้อ, กระด้าง 12. สารัมภะ คือความแข่งดี, ไม่ยอมลดละ มุ่งแต่จะเอาชนะกัน 13. มานะ คือความถือตัว, ทะนงตัว 14. อติมานะ คือความถือตัวว่ายิ่งกว่าเขา, ดูหมิ่นเขา 15. มทะ คือความมัวเมา 16. ปมาทะ คือความประมาท, ละเลย, เลินเล่อ

2. แนวคิดองค์ประกอบนวนิยาย

2.1 แก่นเรื่องและโครงเรื่อง

แก่นเรื่องและโครงเรื่องของนวนิยายเป็นองค์ประกอบที่มีสาระสำคัญแฝงอยู่ในเหตุการณ์ การกระทำ และคำพูดของตัวละคร สาระสำคัญนี้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันตลอดเรื่อง ควบคุมการดำเนินเรื่องและมีความหมายแก่เรื่องนั้นๆ เป็นส่วนที่ผู้เขียนแสดงความคิดและความเข้าใจของตนเกี่ยวกับชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์ (Kosolwat, 1982, p. 65) โดยโครงเรื่องจะเป็นการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องเพื่อสื่อสารแก่นเรื่องไปยังผู้อ่านได้ โครงเรื่องเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่องไปสู่จุดจบตามที่ผู้เขียนวางไว้อย่างราบรื่น (Mantasut, 1982, p. 96)

2.2 ตัวละคร

ตัวละคร คือองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ให้มีชีวิต ความคิด อารมณ์ บุคลิกลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ผู้อ่านเห็นรูปแบบของมนุษย์หลากหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม บุคลิกภาพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตและผู้คนรอบข้างได้มากขึ้น (Jaroenjitrkam, 2012, p. 51)

2.3 บทสนทนา

บทสนทนา คือการพูดโต้ตอบของตัวละครในเรื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านคาดเดาเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น บทสนทนาจำเป็นต้องสอดคล้องกับ

ยุคสมัยที่ปรากฏในเรื่อง สะท้อนให้เห็นทัศนคติของตัวละครที่สัมพันธ์กับตัวเรื่องด้วย (Jaroenjitrkam, 2012, p. 60)

2.4 ฉากและบรรยากาศ

ฉากและบรรยากาศ เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ฉากที่แสดงถึงบรรยากาศภายในเรื่องต้องคำนึงถึง รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ซึ่งผู้ประพันธ์ต้องรังสรรค์ออกมาให้ผู้อ่านเห็นภาพ เข้าใจ และสื่อความหมายได้ชัดเจน (Satawethin, 1975, p. 55) ฉากที่ปรากฏในนวนิยายมีหลายประเภท (Sangkhaphanthanon, 1995, pp. 112-113; Jaroenjitrkam, 2012, p. 58) ได้แก่ ฉากที่เป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ฉากที่เป็นช่วงเวลาหรือยุคสมัย และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมเชิงนามธรรม

3. แนวคิดศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์

3.1 การใช้นามบัญญัติ

ชื่อเป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก การตั้งชื่อประกอบด้วยคำการตั้งชื่อเป็นเอกลักษณ์ในการใช้ภาษาที่แสดงถึงรูปแบบการใช้ภาษาของสังคมนั้น ผู้ที่รู้ภาษาคือคนที่รู้ว่าชื่อนั้นบ่งบอกไปถึงสิ่งของอะไรที่อยู่ในโลก (Rattanakul, 2001, pp. 28-32)

3.2 การใช้ถ้อยคำบริภาษ

บริภาษ หมายถึง การกล่าวติเตียน กล่าวโทษ ด่าว่า บทบริภาษไม่จำเพาะต้องเป็นคำต่อว่าที่หยาบคายเท่านั้น แต่รวมถึงการใช้ถ้อยคำที่มีการพรรณนาเปรียบเทียบของต่ำๆ ให้กระทบผู้ที่ถูกว่ากล่าว โดยผู้กล่าวมุ่งหวังให้ผู้ถูกว่ากล่าวประสบความอับโชคเคราะห์ร้าย หรือเพื่อให้เกิดความเจ็บแค้น (Thamwaja, 2006, p. 48)

3.3 การใช้ความเปรียบ

ความเปรียบ คือ การสื่อความหมายของคำ การถ่ายทอดความคิดของผู้แต่ง โดยนำเอาสิ่งหนึ่ง เรื่องหนึ่งมาเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อสร้างความเข้าใจ หรือสร้างความรู้สึกประทับใจให้แก่ผู้อ่าน ความเปรียบมี 4 ประเภทคือ ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง

และเปรียบเทียบโดยใช้สำนวนเปรียบโดยนัย (Arunwech, 1983, p. 16)

3.4 รสวรรณคดี

รสวรรณคดี คือ การจำแนกตามแนวทางการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งประกอบไปด้วย รสทั้ง 9 รส คือ ศฤงคารรส รสแห่งความซาบซึ้งในความรัก หาสยรส รสแห่งความสนุกสนานร่าเริง กรุณารส รสแห่งความสงสารที่เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะทุกข์โศกเมื่อเห็นความทุกข์ของผู้อื่น เราทรส เป็นรสแห่งความแค้นเคือง ความโกรธเคือง เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อภาวะโกรธอันเกิดจากสาเหตุต่างๆ วีรรส เป็นรสแห่งความชื่นชมในความกล้าหาญ กล้าพูด กล้าทำมีความมุ่งมั่นในการแสดงออก เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อสภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้ ภยานกรส เป็นรสแห่งความเกรงกลัว เกิดจากอารมณ์ตอบสนองต่อภาวะน่ากลัว พีภัตรส เป็นรสแห่งความชัง ความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง อัทภุตรส เป็นรสแห่งความประหลาด อัศจรรย์ใจ เกิดจากอารมณ์ที่ตอบสนองต่อความน่าพิศวง ศานตรส เป็นรสแห่งความสงบ มีความรู้สึกไม่ทุกข์ ไม่สุข ไม่เกลียด ไม่ริษยา (Chakrachai, 2016, pp. 363-374)

3.5 โวหารการประพันธ์

โวหารหารประพันธ์ คือ ชั้นเชิงการใช้สำนวนภาษาในการประพันธ์เพื่อให้เกิดความไพเราะสละสลวยของถ้อยคำ สื่ออารมณ์ได้อย่างประณีตลึกซึ้ง จำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่ บรรยายโวหาร เป็นชั้นเชิงการบอกเล่า แจ้ง แถลง อธิบาย อภิปราย เรื่องราวต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจเป็นสำคัญ พรรณนาโวหาร เป็นการเขียนอย่างถี่ถ้วนละเอียดลออ รำพึงรำพันถึงความรู้สึก อารมณ์ ให้ผู้อ่านคิดจินตนาการเป็นภาพ เทศนาโวหาร เป็นการอธิบายความหมายให้มีเจตนาเพื่ออบรมสั่งสอน ตักเตือน แนะนำให้ผู้ฟังเห็นจริง เชื่อถือ และปฏิบัติตาม สาธกโวหาร เป็นชั้นเชิงในการยกเรื่องราวมาเป็นตัวอย่างประกอบมักใช้กับโวหารชนิดอื่นๆ และอุปมาโวหาร เป็นชั้นเชิงการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านจินตนาการเห็นเป็นภาพและเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง (Chakrachai, 2016, pp. 18-19)

ผลการศึกษา

กลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่องกาฬปักษี ของสไบเมือง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์คือ ตัวบทนวนิยายเรื่อง **กาฬปักษี ของสไบเมือง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี พ.ศ. 2550** จากการศึกษาพบว่า สไบเมืองมีกลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ผ่านกลวิธีด้านองค์ประกอบนวนิยาย และกลวิธีด้านศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์

1. กลวิธีด้านองค์ประกอบนวนิยาย

นวนิยายคือเรื่องแต่งขึ้นที่เลียนแบบชีวิตจริงให้มากที่สุด โดยใช้กลวิธีถ่ายทอดตามสไตล์ของผู้เขียนให้ผู้อ่านพิจารณาได้ว่า เป็นเรื่องสมมติ แม้จะแต่งเรื่องเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริงๆ “กาฬปักษี” เป็นนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาเล่มล่าสุดของสไบเมือง ที่มีกลวิธีด้านองค์ประกอบนวนิยายอย่างเด่นชัด 4 ประการ ได้แก่ แก่นเรื่องและโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ กล่าวรายละเอียด ดังนี้

1.1 แก่นเรื่องและโครงเรื่อง

แก่นเรื่องของนวนิยายเป็นองค์ประกอบที่มีสาระสำคัญแฝงอยู่ในเหตุการณ์ การกระทำ และคำพูดของตัวละคร สาระสำคัญนี้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันตลอดเรื่อง ควบคุมการดำเนินเรื่องและมีความหมายแก่เรื่องนั้นๆ เป็นส่วนที่ผู้เขียนแสดงความคิดและความเข้าใจของตนเกี่ยวกับชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์

แก่นเรื่องกาฬปักษี คือ โทษภัยและความเศร้าหมอง 16 ประการที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อุปกิเลส 16 กาฬปักษีจึงเป็นนวนิยายที่สไบเมือง “ตั้งใจนำอุปกิเลส 16 อันเป็นเครื่องนำพาให้เกิดโทษและความเศร้าหมอง 16 ประการของคนผู้หนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าโทษภัยทั้ง 16 นั้น อาจกระจายตัวอยู่ในแต่ละบุคคล คนละเล็กคนละน้อย หรืออาจกระจุกอยู่ภายในใจขอใครคนใดคนหนึ่งที่เราๆ ท่านๆ อาจได้ผ่านตาผ่านหู แต่ไม่ทันรู้ไม่ทันคิดว่าใครคนนั้นเต็มเพียบด้วยอุปกิเลส 16 ก็เป็นได้” (Sabaimueang, 2007, p. 4) ซึ่งตัวละครเอกในเรื่องนี้เป็นผู้มีอุปกิเลส 16 อยู่ในตัวตนอย่างครบถ้วน ดังที่สไบเมืองกล่าวเสริมว่า “เนื่องด้วยทั้ง โลภะ โทสะ โกธะ และอุปนาหะแล้วแยกย่อยออกไปอีกหลายข้อนั้น อาจเกิดแก่บุคคลทั่วไป ไม่เลือกรวยจนสูงต่ำ แต่สำหรับเรื่องนี้ ข้าพเจ้าไม่แยก เพราะ

เป็นไปได้ที่บางบุคคลจะอัดแน่นด้วยกิเลสนานาเกินกำจัด” (Sabaimueang, 2007, p. 4) จึงเป็นต้นเค้าของเรื่องให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ตามมา

ในด้านโครงเรื่องนั้น สไบเมืองลำดับเรื่องเรียงเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องเพื่อสื่อสารแก่นเรื่องไปยังผู้อ่านได้ โครงเรื่องเป็นแนวทางในการดำเนินเรื่องไปสู่จุดจบตามที่ผู้เขียนวางไว้อย่างราบรื่น (Mantasut, 1982, p. 96) โครงเรื่องกาฬปักษี เป็นนวนิยายที่ดำเนินเรื่องโดยมีจุดมุ่งหมายในการนำเสนออยู่ที่การได้เข้าเฝ้าฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยโครงเรื่องนี้สไบเมืองนำเสนอผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก บรรยากาศ ภาพพจน์และโวหารการประพันธ์ “คือวิธีการที่ผู้เขียนนำส่วนของข้อธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนามาจัดการ ‘ปรุง’ ใหม่ ให้ได้รสชาติแปลกออกไปจากเนื้อแท้แห่งคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยต้องผูกเรื่องขึ้นมาเสมือนเป็นคำพังเพย พร้อมทั้งสอดใส่กระบวนการวรรณศิลป์เข้าไว้ ครั้นแล้วจึงดำเนินเรื่องไปตามบทบาทของตัวละครอันมีกิเลสมนุษย์ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทั้งดีงามและเลวร้ายเป็นเครื่องนำทาง พาเรื่องราวของบุคคลที่ผูกขึ้น ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางอันเป็นเป้าประสงค์ ส่วนใหญ่มุ่งตรงคำเดียว เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อธรรมที่หยิบยกมานำเสนอเท่านั้น” (Sabaimueang, 2007, p. 4)

กาฬปักษีเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉาก เหตุการณ์ และบทสนทนาของตัวละคร ดังข้อความต่อไปนี้

“นาคพลาเหลือบแลไปสบตากับอาจารย์บุริสะทันทีที่เตมาสกล่าวจบ

“หวังว่าท่านคงมิชอบใจไอ้บ่าวนี่มากกว่าข้าพเจ้าจนถึงแก่มอบของที่ระลึกอย่างวิเศษให้มัน แต่มิให้ข้าพเจ้าดอกหนา”

บุรุษวัยกว่าห้าสิบ หนวดแลเครายาวลงมาจรดหว่างอก เหลือบมองหน้าสบตานาคพลาสงบนิ่ง หากมิตอบว่ากระไรในสิ่งมิควรตอบ โดยฐานะอาจารย์นั้นย่อมต้องมีวาจาชอบทุกกาละ มิควรลุแก่โทสะใด ๆ เนื่องด้วยมิว่าวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ต่างก็นับถือเขาเป็นปูชนียาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ โดดเด่นกว่าผู้ใดในนครคันธาระอันอุดมด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิตแห่งนี้..”

(Sabaimueang, 2007, p. 7)

ฉากดังกล่าวเป็นเหตุการณ์เปิดเรื่องสำคัญที่ทำให้เห็นบุคลิกของตัวละครสำคัญของเรื่องสามตัวคือ นาคพลา ปุริสะ และเตมาส และทำให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวด้วย ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบุคลิกของเตมาสผู้ *“อิสสา”* คือความอิจฉาริษยาอยู่ในใจด้วยเกรงว่าอาจารย์จะรักศิษย์ผู้อื่นมากกว่าตนและศิษย์ผู้นั้นยังเป็นบ่าวของตนอีกด้วย ความอิจฉาริษยานั้นเป็นกิเลสข้อหนึ่งของอุปกิเลส 16

สำหรับการดำเนินเรื่องนั้น เป็นการดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ในเรื่องที่มีความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือ สัตว์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร มักเกิดจากความแตกต่างด้านความรู้สึก ความนึกคิดที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออุปกิเลส 16 ที่แทรกอยู่ในตัวละคร ในกาฬปักษีตัวละครเตมาส คือ ตัวละครที่มีความขัดแย้งกับตัวละครทุกตัวในเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

“ศิษย์ที่ถือว่าแตกฉานในการเรียนอย่างยอดยิ่งลำดับหนึ่งคือ นาคพลา แต่ปุริสะก็มักเวทนามาณพสกุลแพศย์ผู้เป็นบริวารของเตมาส บุตรชายคนเดียวของโจโลเศรษฐีใหญ่อยู่เนืองนิตย์ เนื่องด้วยฐานะแลจิตใจต่างกัน

“ถ้าข้าพเจ้าไม่พามันมา ฤาจักได้เงยหน้าจากปลักตม”

ปุริสะยังเฉยอยู่ มิว่ากะไร หากในใจนั้นรู้ดี เตมาสริษยาบริวาร นอกจากวิทยาการจะเหนือกว่า ก็ยังเพียรรับใช้อาจารย์ ค่ำมืดดึกดื่นปานใด จักอยู่เคียงใกล้คอยท่า...”

(Sabaimueang, 2007, p. 8)

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเตมาสที่ *“อิสสา”* ริษยาบริวารของตนเองอย่างนาคพลาที่ได้รับความสนใจจากอาจารย์ เพราะเป็นคนที่มีความขยันขันแข็งและมีความพากเพียร ไม่ว่านาคพลาจะทำสิ่งใด เตมาสจะมีอุปกิเลสข้อ *“อติมานะ”* คือความถือตัวว่ายิ่งกว่าเขาดูหมิ่นเขา กดขี่ข่มเหงนาคพลาในฐานะนายตลอดเวลา

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือ สัตว์ และขัดแย้งกับมนุษย์ด้วยกันเองในเรื่องกาฬปักษี “กาฬา” กาสีดำขนาดใหญ่คือตัวละครหนึ่งที่มีความขัดแย้งกับเตมาสตลอดทั้งเรื่อง ดังข้อความต่อไปนี้

“เตมาสกำลังตักข้าวยาคูเข้าปาก กลับต้องชะงักหยุด ผุดลุกขึ้นอย่างโกรธเกรี้ยว... วิ่งออกไปยังระเบียง ชะโงกหน้าด่าอึง

“ไอ้นกฉิบหาย มึงจะร้องหาอันใด”

นกได้ยินดังนั้น ก็ยิ่งส่งเสียงแหลมยาว แลบินลงมาโฉบเฉี่ยวอยู่ตรงหน้าถลาเลยไปที่ลาน แล้ววกกลับเข้ามา วิ่งหลบเข้าในเรือนพลางด่ามิขาดปาก

“ไอ้นกฉิบหาย...”

...

จันทิกาโอบอุ้มนกใหญ่ราวมารดาอุ้มบุตรในอุทร นางซ้อนหัวของมันไว้ มันก็เกยหัวกับแขนของนาง จนเตมาสขวางตาทนมิได้ วิ่งรี่ลงจากเรือนพร้อมไม้อันยาว เตรียมฟาดเจ้านกใหญ่

แต่กาฬาก็โผจากวงแขนจันทิกา ตรงเข้าหาเตมาส บุตรเศรษฐีจึงเหวี่ยงไม้ไปมาหวังพิฆาตสัตว์ปีกให้วายวางจงได้

“มึงต้องตายบัดนี้ ไอ้เดรัจฉานสารเลว”

(Sabaimueang, 2007, p. 18)

ความขัดแย้งที่ปรากฏระหว่างเตมาสกับกาฬานั้นแสดงให้เห็นว่า เตมาสมี *“โกธะ”* คือความโกรธ มี *“อุปนาหะ”* คือความผูกโกรธที่ไม่สามารถปล่อยวางได้ อีกทั้งยังอุดมไปด้วย *“โทสะ”* คือการคิดประทุษร้ายผู้อื่น กิเลสอันอุดมของเตมาสนั้นยังสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นกับนางจันทิกาอีกด้วย เนื่องจากนางดูแลกาฬาประหนึ่งกับลูกน้อย แต่เตมาสผู้มีความอิจฉาริษยาและโกรธเกรี้ยวทุกสิ่งจึงเกิดความขัดแย้งกับตัวละครอื่นไปทั่ว เพียงเพราะไม่ถูกใจตน จึงเป็นความขัดแย้งทั้งกับสัตว์และมนุษย์ด้วยกันเอง

เมื่อกล่าวถึงการปิดเรื่อง กาฬปักษี นำเสนอจุดจบของตัวละครซึ่งเป็นบทสรุปเหตุการณ์ดำเนินมาตลอดและการกระทำต่างๆ ที่ตัวละครได้รับ เป็นเรื่องแบบสุขนาฏกรรมที่ตัวละครร้ายของเรื่องเกิดพุทธิปัญญาเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของตนเองจนทำให้ตัวละครอื่นมีความสุขและยินดีในความเปลี่ยนแปลงนั้น ดังข้อความต่อไปนี้

“เดินทางมาคราวนี้ นอกจากจะพาศิษย์ไปถวายอภิวาทพระศาสดา แลสดับพระธรรมเทศนาสักพักใหญ่ เพื่อให้ศิษย์ใหม่ได้ตระหนัก ศากยมุนีพุทธเจ้ามีตัวตนทรงจุดประทีปแห่งความหลุดพ้นขึ้นมา ส่องสว่างไปทั่วโลกาแลจักรวาล ก็ยังจักตามดูอาการของเตมาสว่าคลายอาฆาตลงฤาไม่ แลยอมไปนมัสการพระพุทธองค์ฤามิไป

ครั้นนั่งลงข้างกายบุตรเศรษฐี เตมาสจึงยกมือกระทำอัญชลีอาจารย์

เสียงกาหาดังแหลมยาวผ่านมา

“ข้าแต่อาจารย์...ข้าแต่อาจารย์...ท่านมาราวปาฏิหาริย์หนอแล ข้าพเจ้าดีใจแท้จริง” น้ำตาวิ่งพรูสู่ปลายตาเตมาส “ข้าพเจ้าสาหัสทั้งกายและใจ...”

“จงรำลึกถึงกรรมเก่าแลใหม่ของเจ้า” อาจารย์ปุริสะกล่าวพลางหันไปทางภิกษุมีอายุ “จริงฤาไม่เจ้าข้า...บุคคลทำกรรมใดมิว่าดีฤาชั่ว ย่อมได้รับผลจากกรรมนั้น...”

“จริงดังท่านว่า” ภิกษุมีอายุเจริญภาวนา แผ่เมตตาทุกลมหายใจ หวังให้ชายนี้ผุดขึ้นจากปลักตม ดำรงชีพอย่างสมควร

“ข้าพเจ้าหวนคิดทุกโมงยามหนอแล จึงมีความทุกข์ล้นพ้น”

“บัดนี้ เจ้าคงรู้แล้วกระมังว่า เมื่อเจ้าถูกปล้นเป็นฉันใด ถูกทำร้ายจนเจ็บปางตายเป็นไฉน”

เจ้าชายจันตา ปุลินแลโทลาเหลือบสบตากันแลกัน อาจารย์มาช่วยทันการทีเดียวหนอ

“ฉะนั้น ข้าจึงขอให้เจ้าไปเฝ้าพระศาสดา ถ้าเจ้าได้สดับพระธรรมเทศนาของพระองค์ จักได้ดำรงตนยืนนานแลเชื่อในสงสารของมนุษย์ หยุดก่อกรรมทำเข็ญผู้อื่น”

เตมาสได้ฟังก็ร้องไห้โฮใหญ่ แต่ใจก็ชื่นขึ้นมาก

“ข้าพเจ้าขอรับปากอาจารย์บัดนี้ ข้าพเจ้าจักไปเฝ้ามหามุนีพุทธเจ้า”

เพียงจบคำเท่านั้น เสียงกาหาก็แหลมยาวดังกังวาน หมู่ปักษาแห่งขุนเขาพร้อมใจกันร้องระเบ็งเซ็งแซ่ราวแห่กันมา ทั่วทั้งท้องฟ้าคามืดค่ำ

นาคพลาพลางกระทำอัญชลีอาจารย์ปุริสะ...ได้ยินนางผู้นั่งถัดเขาไปพึมพำว่า

“กาหายินดีที่นายท่านไม่ดื้อดึง คงจักถึงกุศลในมิช้า”

ภิกษุมีอายุทวีความอิ่มเอิบใจเมื่อคิดถึงภัยแห่งสังสารวัฏ

พระศาสดาตรัสไว้แม้นานเพียงใดก็จริงแท้แลถ้วนทั่ว

‘ก็กรรมชั่วอันบุคคลทำแล้ว ยังไม่ให้ผล เหมือนน้ำนมที่รีดในขณะนั้นยังไม่แปรไป บาปกรรมย่อมตามเผาคนพาล เหมือนไฟอันเถ้ากลบไว้ฉะนั้น’

(Sabaimueang, 2007, pp. 139-140)

จากการปิดเรื่องข้างต้นเห็นได้ว่า เมื่อเตมาสตระหนักคิดได้ เป็นคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในตัวละครที่ทำให้ตัวละครอื่นๆ ในเรื่องพลอยยินดีและมีความสุขในความ

เปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้ผู้อ่านรู้สึกสมหวังและซาบซึ้งกับตอนจบของเรื่อง เพราะอุปกิเลสที่อยู่ในตัวเตมาสนั้นได้คลายลงจนยอมไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว

1.2 ตัวละคร

ตัวละครคือองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ให้มีชีวิต ความคิด อารมณ์ บุคลิกลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกันออกไป ตัวละครในเรื่องกาฬปักษีมีบุคลิกลักษณะหลายด้าน มีความคล้ายคลึงกับสภาพชีวิตจริงของมนุษย์ ตัวละครเอกฝ่ายดีมีบุคลิกลักษณะน่าชื่นชม ตัวละครเอกฝ่ายร้ายบุคลิกลักษณะเป็นผู้หยาบคาย น่ารังเกียจ (Chakrachai, 2016, pp. 252) ได้แก่ เตมาส โจร เป็นตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครเอกฝ่ายดี เป็นปฏิปักษ์ สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้น ในนวนิยายเรื่องกาฬปักษี เตมาส บุตรเศรษฐี นายของนาคพลา คือ ตัวละครเอกฝ่ายร้ายที่เป็นปฏิปักษ์กับนาคพลา จากเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่อง เตมาสเป็นศิษย์ที่อาจารย์ปุริสะเอือมระอา โง่เขลาไม่ยินดีในธรรม ไม่ต้องการเข้าเฝ้าพระศาสดา หมายปองในตัวจันทิกา เป็นตัวละครฝั่งอธรรมที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องด้วยไม่เชื่อในคุณงามความดีและกรรมดีต่าง ๆ แตกต่างจากนาคพลา เตมาสจึงเป็นตัวละครที่สะท้อนด้านมืดในจิตใจของมนุษย์ และเป็นตัวละครสำคัญที่มี *“อุปกิเลส 16”* หรือความเศร้าหมองทั้ง 16 ประการตามที่ผู้เขียนถ่ายทอดไว้

1.3 บทสนทนา

บทสนทนานับว่ามีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่เป็นตัวละครมากที่สุด เพราะตัวละครใช้บทสนทนาสื่อสารความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ทรรศนะของตัวละคร มีส่วนสำคัญในการช่วยดำเนินเรื่องให้มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้อ่านไม่เบื่อหน่าย และช่วยเข้าใจบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ความรู้สึกตลอดจนทรรศนะของตัวละครแต่ละตัว (Payungsri, 2011, pp. 144) บทสนทนาช่วยให้การสื่อสารของตัวละครสมจริง ดำเนินเรื่องแทนการบรรยายของผู้เขียน ทำให้วิธีการนำเสนอน่าสนใจและติดตามเหตุการณ์ที่จะเกิดต่อไปในอนาคต กาฬปักษีมีบทสนทนาที่หลากหลายตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่

ก) บทสนทนาที่มีลักษณะสมจริง คือ ใช้ภาษาพูดสร้างสรรค์เป็นบทสนทนาที่มีความสมจริงเสมือนการพูดคุยตามปกติ มีการเว้นจังหวะความคิดและการพูดให้คู่สนทนาโต้ตอบกัน ในบทสนทนาระหว่างเตมาสและจันทิกาเป็นจังหวะการสนทนาที่ให้คู่สนทนาได้คิดและตัดสินใจก่อนจะเอ่ยคำตอบของตนออกมา ซึ่งคำถามของเตมาสนั้นแสดงให้เห็น

“โกรธะ” และ *“อุปนาหะ”* ที่เตมาสมีต่อนกกาฬาอย่างไม่ลดละ แต่ยังคงเต็มไปด้วย *“โทสะ”* ที่ต้องการจะฆ่ากาฬาเสียให้ได้ ดังข้อความต่อไปนี้

“แล้วถ้ามันตามเจ้าไปถึงบ้านข้า จักให้ฆ่ามันฤาไม่”

“ข้าแต่นาย..ได้โปรดเถิดเจ้าค่ะ...อย่าฆ่ามันเสียเลย ถ้ามันใคร่ตามไป ให้มันตามไปได้หรือฤาไม่เจ้าคะ มันรู้ภาษามนุษย์เป็นอย่างดี ท่านมีสิ่งใดใช้มันก็ใช้ได้” นางวิงวอนพลางกระทำอัญชลี “ขอชีวิตมันไว้เถิดเจ้าค่ะ”

(Sabaimueang, 2007, p. 13)

ข) บทสนทนาเพื่อบอกลักษณะและอุปนิสัยของตัวละคร สะท้อนความคิดและตัวตนของตัวละครนั้น ๆ ผ่านบทสนทนา ทำให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะนิสัยของตัวละครได้อย่างชัดเจน เช่นอุปนิสัยของเตมาสที่สะท้อนตัวตนออกมาทางการสนทนา แสดงให้เห็นความหยาบคาย เจ้าอารมณ์ ไม่สามารถควบคุมอารมณ์และการแสดงออกของตนเองได้ แม้แต่เพื่อนที่เรียนร่วมสำนักเดียวกันอย่างเจ้าชายจัตตา โทลา และปุลินยังเอือมระอาในลักษณะนิสัยของเตมาส เพราะบุตรเศรษฐีผู้นี้มี *“ถัมภะ”* คือความหัวดื้อ และกระด้าง อีกทั้งยังมี *“อติมานะ”* คือถือว่าตนเองดีเหนือกว่าผู้อื่นจึงดูหมิ่นผู้อื่น แม้นางจันทิกาจะเป็นหญิงสาวที่ตนเองซื้อมาจากป้าของนาง แต่ความเป็นมนุษย์ของทุกคนนั้นย่อมเท่ากัน ดังข้อความต่อไปนี้

“ดูกร เตมาส” เจ้าชายจัตตาคุกเข่าลง โทลาจึงเข้าจับแขนทั้งสองข้างของสหายปลอบใจว่า

“ถ้าเจ้ามิอยู่นิ่ง ฉันโนก็โรยยามิได้...เตมาสหยุดสักกึ่งลมหายใจหนอแลอย่าเอาแต่โวยวาย...”

“ไอ้นกฉิบ...” ชายเจ้าโทสะเพียรอ้าปากด่า

“เตมาส” เจ้าชายจัตตาส่งเสียง “ถ้าเจ้ามิสงบคำ ข้าจักจับเจ้าโยนน้ำเดี๋ยวนี้”

...

จันทิกาคุกเข่าลง กระทำอัญชลีแทบปลายเท้าเตมาส

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ...ข้าพเจ้าขอน้อมรับความบังเอิญนี้ไว้ด้วยใจสุจริต เนื่องด้วยข้าพเจ้ามิเคยคิดว่านกตัวนี้จะร้าย มันมิเคยทำอันตรายผู้ใดมาก่อน นอกจากครั้งเดียวที่ป้าเฆี่ยนข้าพเจ้า...”

“มันเป็นผัวมึงฤา จึงเจ็บร้อนแทนปานนี้” เตมาสแผดเสียงทั้งหลับตา

“เตมาส” ปุลินตวาดลั่น “เจ้ามิควรเป็นพาล ศิษย์อาจารย์ปุริสะกล่าวคำเช่นนี้ได้อย่างไร...หา...คัมภีร์พระเวทห้ามกล่าวคำอัปมงคลหนอแล ปากจักพาเจ้าแพ้ภัยตน” (Sabaimueang, 2007, pp. 30-31)

ค) บทสนทนาเพื่อเสนอข้อคิดและคติธรรม เป็นบทสนทนาที่พบมากที่สุดในเรื่องกาฬปักษี โดยการสอดแทรกไว้ในบทสนทนา โดยอาจเป็นความจงใจของสไบเมืองที่ต้องการให้ผู้อ่านนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตจึงสอดแทรกข้อคิดและคติธรรมไว้ในนวนิยายอย่างแยบยลผ่านบทสนทนา ดังข้อความต่อไปนี้

“มึงต้องตายบัดนี้ ไอ้ดิรัจฉานสารเลว”

“เตมาส” เสียงอาจารย์ตวาดดังจากระเบียง “เตมาส...เจ้าจงวางไม้แลสงบใจของเจ้าให้ดี เจ้าจักฆ่าปักษีมิได้ อย่าก่อเวรแก่ผู้ไม่มีเวรด้วยเจ้า”

(Sabaimueang, 2007, p. 19)

บทสนทนาข้างต้นนี้เตมาสยังคงแสดง *“โทสะ”* ที่แข็งกล้าของตน จึงทำให้อาจารย์ปุริสะต้องเตือนสติไม่ให้เตมาสก่อเวรกรรมเพิ่มขึ้นอีก บทสนทนาดังกล่าวนอกจากจะสอนตัวละครอย่างแตมาสแล้ว ยังสอนผู้อ่านให้ละเวรกรรมด้วย

ง) บทสนทนาเพื่อดำเนินเรื่อง เป็นบทสนทนาเพื่อใช้ดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านทราบว่าเนื้อเรื่องจะดำเนินไปในทิศทางใด ในกาฬปักษีนี้ บทสนทนานี้ปรากฏบทสนทนาที่นำเสนอสารัตถะอุปกิเลสของเตมาสอย่างเด่นชัด และอุปกิเลสนี้เองที่จะเป็นเครื่องทำให้เตมาสเศร้าหมองและเบียดบังความเจริญของตน ดังข้อความต่อไปนี้

“ข้ามิหวังว่ามนุษย์บางผู้รู้จริยา” ภิกษุกมีอายุกล่าวเรียบๆ ผู้ทรงศีลต้องเพียบพร้อมความสำรวม มิหลวมตัวให้กิเลส แม้บางผู้จักอวดวิเศษเช่นไร ก็จำใจต้องสงบ “แม้เคยเห็นมาแล้วว่า บางผู้มีราคะ แต่ปราศจากโทสะ บางผู้มีโทสะแต่ไร้โลภะ แลบางผู้มีโทสะแต่ไม่มีโมหะ ฤามีน้อยกว่า...แต่คนผู้ที่ข้าเห็นอยู่ต่อหน้า อุดมด้วยราคะ โทสะ และโมหะยิ่งนัก แม้ยังมิรู้ว่า มีโลภะมากเท่าใด”

เจ้าชายแลปุลินก็ได้แต่ยิ้มในหน้า มิใคร่ซ้ำเติมสหาย

“แลที่เห็นชัดหนอแล พึงได้แก่ ‘ถัมภะ’ คือความดื้อรั้นมิฟังใคร” ภิกษุมีอายุสาธยาย “ด้วยนึกว่าตนใหญ่ยิ่ง”

(Sabaimueang, 2007, p. 46)

1.4 ฉากและบรรยากาศ

ฉากและบรรยากาศ หมายถึง สถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ตามเนื้อเรื่อง ฉากมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจบรรยากาศของเรื่อง ฉากที่ปรากฏในกาพย์ปักษี เป็นฉากและบรรยากาศสมัยพุทธกาลแสดงให้เห็นบรรยากาศของความรุ่งเรืองของกาลสมัยอินเดียโบราณ ฉากของเรื่องนี้แม้ไม่ได้ระบุว่าเป็นเมืองใด แต่ตามพุทธประวัติจะเห็นว่า พระพุทธศาสนาจะหยั่งยากลึกที่กรุงราชคฤห์ แห่งแคว้นมคธ หรือเมืองปาฏลีบุต (รัฐพิหารในปัจจุบัน) ซึ่งอยู่ทางภาคตะวันออกของอินเดีย ดังฉากและบรรยากาศของเมือง ‘ตักกศิลา’ สถานศึกษาของตัวละครที่สอดคล้องกับเมือง ‘ตักศิลา’ เป็นชื่อนครหลวงของแคว้นคันธาระแห่งอินเดีย เป็นราชธานีที่รุ่งเรืองด้านศิลปวิทยาการในสมัยพุทธกาล ดังข้อความต่อไปนี้

“...ตักกสิลาอันเป็นดินแดนที่กระหนาบด้วยแม่น้ำสองสาย คือสินธุกับเชลัมนี้ ทอดไปสู่ตะวันออกอันมีหมู่บ้านปาฏลีลามเป็นปลายทาง อีกเส้นหนึ่งพาไปถึงตะวันตกแลสายสุดท้ายไปแคว้นกัศมิระที่อยู่เหนือขึ้นไป ทั้งสามเส้นทางเปรียบประดุจเส้นโลหิตใหญ่อันหล่อเลี้ยงตักกสิลาให้ยืนยงคงกระพัน รุ่งโรจน์สง่างาม เป็นขุมทรัพย์สูงค่ามหาศาลด้วยศิลปวิทยาการแลพาณิชย์โด่งดังไปทั่วชมพูทวีป”

(Sabaimueang, 2007, pp. 31-32)

ฉากและบรรยากาศข้างต้นแสดงให้เห็นเส้นทางการเดินทางและความรุ่งเรืองของ “ตักกศิลา” ในสมัยพุทธกาล ความก้าวหน้าของสถานศึกษาและการค้าอันโด่งดังสมัยอินเดียโบราณ เป็นเมืองที่พรั่งพร้อมด้วยศิลปวิทยาการนานัปการ ผู้สำเร็จสรรพวิทยาจากที่แห่งนี้มักเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ แม้จะจบการศึกษาจากที่เดียวกันแต่อุปกิเลสที่มีอยู่ใจย่อมทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมและบทบาทแตกต่างกัน ฉากและบรรยากาศจึงมีความสำคัญในการนำเสนอแก่นเรื่องและโครงเรื่องให้มีความสมบูรณ์และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

2. กลวิธีด้านศิลปะการใช้ภาษา

ศิลปะการใช้ภาษา เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเขียนนวนิยายที่ผู้เขียนถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอย่างมีศิลปะ ไพเราะ สละสลวย นักเขียนแต่ละคนล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ในการนำเสนอภาษาในรูปแบบของตน นวนิยาย “กาพย์ปักษี” ของสไบเมืองก็เช่นกัน มีกลวิธีด้านศิลปะการใช้ภาษาที่น่าสนใจ 5 ประการ ได้แก่ การใช้นามบัญญัติ การใช้ถ้อยคำบริภาษ

การใช้ความเปรียบ รสวรรณคดี และโวหารการประพันธ์ รายละเอียดดังนี้

2.1 การใช้นามบัญญัติ

ชื่อเป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก การตั้งชื่อประกอบด้วยคำการตั้งชื่อเป็นเอกลักษณ์ในการใช้ภาษาที่แสดงถึงรูปแบบการใช้ภาษาของสังคมนั้น ผู้ที่รู้ภาษาคือคนที่รู้ว่าชื่อนั้นบ่งบอกไปถึงสิ่งของอะไรที่อยู่ในโลก (Rattanakul, 2001, pp. 28-32) จากการศึกษา “กลวิธีนำเสนออุปกิเลส 16 ในนวนิยายเรื่อง “กาฬปักษี” ของสไบเมือง” พบการใช้นามบัญญัติ 2 ประการ คือ นามบัญญัติในการตั้งชื่อเรื่อง และนามบัญญัติในการตั้งชื่อตัวละครที่นำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การใช้นามบัญญัติในการตั้งชื่อเรื่อง

ชื่อเรื่องถือเป็นหัวใจสำคัญของงานวรรณกรรม เนื่องจากเป็นข้อความแรกที่ผู้อ่านมองเห็น เป็นการสร้างความรู้สึกให้กระทบใจผู้อ่านและติดตามเนื้อหาต่อไป (Rodloy, 2001, p. 30) เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาเรื่อง *“กาฬปักษี”* ในด้านการตั้งชื่อเรื่อง พบว่า *“กาฬปักษี”* เป็นคำสมาสที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต

กาฬ- มาจากภาษาบาลี เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ดำ

ปักษี มาจากภาษาสันสกฤต เป็นคำนาม หมายถึง นก

“กาฬปักษี” จึงเป็นการตั้งชื่อตามตัวละครเอกของเรื่อง คือ นกสีดำที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของตัวละครฝ่ายร้าย คือ เตมาส ตลอดเรื่อง ดังที่ Rungrat (2003, p. 78) กล่าวถึงการตั้งชื่อนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน หรือ สไบเมือง ไว้ว่า “คุณสุกัญญามีความประณีตพิถีพิถันตั้งแต่แรกเริ่ม เห็นได้จากการตั้งชื่อเรื่องของเธอ มักปรากฏในลักษณะภาพพจน์ในหลายรูปแบบ บางครั้งก็ให้ความรู้สึกยิ่งใหญ่อลังการราวกับว่าออกจะเกินไปกว่าสิ่งที่เป็นอยู่จริง แต่ก็กินใจลึกซึ้งนัก”

“กาฬปักษี” ความหมายของนกสีดำ ซึ่งเป็นตั้งชื่อเรื่องเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้ถึงความชั่วร้าย ความเลวทราม และความมืดมน เปรียบดังกาสีดำและผู้ที่มีอุปกิเลส 16 หนาแน่นอยู่ในตนเอง การตั้งชื่อเรื่องเชิงสัญลักษณ์นี้เป็นการตั้งชื่อตามเนื้อหาสำคัญของเรื่องทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและต้องการติดตามเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นต่อไป

2.1.2 การใช้นามบัญญัติในการตั้งชื่อตัวละคร

“เตมาส” คือตัวละครเอกของเรื่อง “กาฬปักษี” ผู้มีอุดมไปด้วยอุปกิเลส 16 ครบถ้วนทุกข้อ บทบาทและพฤติกรรมของเตมาส คือ ภาพสะท้อนที่ชัดเจนในการนำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ของสไบเมือง ชื่อตัวละครที่นำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 โดยตรงมีเพียงตัวละครเดียวคือ เตมาส

เต แปลว่า สาม
มาส แปลว่า เดือน
ชื่อเตมาส จึงแปลว่า สามเดือน

ผู้ศึกษาอนุมานว่า การตั้งชื่อเตมาสนั้น มีความสอดคล้องกับระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง โดยเป็นเหตุการณ์หลังจากบรรดาศิษย์ร่วมอาจารย์ของเตมาสสำเร็จการศึกษาจากตักกศิลาแล้วเตรียมตัวเดินทางกลับบ้านเมืองของตน

ชื่อเตมาสนี้ผู้เขียนจงใจใช้ภาษาบาลีแทนที่จะใช้คำว่า ไตรของสันสกฤต ดังนั้น 3 เดือนน่าจะอิงกับทางพระพุทธศาสนา อาจจะหมายถึงออกพรรษา เพราะระหว่างเข้าพรรษาเป็นช่วงที่พุทธบัญญัติกำหนดให้พระภิกษุจำพรรษาอยู่ที่วัดไม่เดินทางไปไหน การจำพรรษาเป็นระยะเวลาที่พระภิกษุได้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ และหลังจากออกพรรษาแล้ว พระภิกษุก็จะออกเดินทางจาริกไปที่ต่าง ๆ ได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับการที่เตมาสศึกษาสำเร็จและจะแยกย้ายกลับบ้าน

2.2 การใช้ถ้อยคำบริภาษ

การใช้ถ้อยคำบริภาษ บริภาษ หมายถึง การกล่าวติเตียน กล่าวโทษ ด่าว่า บทบริภาษไม่จำเพาะต้องเป็นคำต่อว่าที่หยาบคายเท่านั้น แต่รวมถึงการใช้ถ้อยคำที่มีการพรรณนาเปรียบเทียบของต่ำๆ ให้กระทบผู้ที่ถูกว่ากล่าว โดยผู้กล่าวมุ่งหวังให้ผู้ถูกว่ากล่าวประสบความอับโชคเคราะห์ร้าย หรือเพื่อให้เกิดความเจ็บแค้น (Thamwaja, 2006, p. 48)

ถ้อยคำบริภาษที่ปรากฏในกาฬปักษี มักเป็นคำที่เตมาสใช้กับกาฬา จันทิกา หรือแม้แต่เนตาผู้เป็นเจ้าของบ้านกลางป่าให้พำนักระหว่างเดินทาง เช่นคำว่า ฉิบหาย จัญไร ไอ้สมณะโล้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอ้นกฉิบหาย มึงจะร้องหาอันใด”

“ไอ้นกฉิบหาย...”

(Sabaimueang, 2007, p. 18)

นอกจากนี้ยังมีการบริภาษของเตมาสต่อจันทิกาเมื่อนางแสดงท่าทางปกป้องนกกาฬาด้วย ดังตัวอย่าง

“มันเป็นผัวมึงฤา จึงเจ็บร้อนแทนปานนี้” เตมาสแผดเสียงทั้งหลับตา

(Sabaimueang, 2007, p. 31)

คำบริภาษของเตมาสเกิดขึ้นตลอดเวลาจนเพื่อนร่วมอาจารย์อย่างปุลินต้องตวาดห้ามปราม *“เจ้ามิควรเป็นพาล ศิษย์อาจารย์ปุริสะกล่าวคำเช่นนี้ได้อย่างไร...หา...คัมภีร์พระเวทห้ามกล่าวคำอัปมงคลหนอแล ปากจักพาเจ้าแพ้ภัยตน”* (Sabaimuang, 2007, p. 31) เป็นต้น

การใช้คำบริภาษของเตมาส แสดงให้เห็นความหยาบคายของเตมาสอันเกิดจาก *“มานะ”* ที่ทะนงตนว่าเหนือกว่าผู้อื่น และมี *“อติมานะ”* ที่ถือว่าตนเองถือตัวว่ายิ่งกว่าผู้อื่น โดยไม่พิจารณาถึงกาลเทศะและความถูกต้องเหมาะสมใดๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเตมาสเป็นผู้มีอุปกิเลสอยู่ภายในตนเอง

2.3 การใช้ความเปรียบ

ความเปรียบคือศิลปะการเขียนที่ผู้เขียนถ่ายทอดความคิดเพื่อให้ผู้อ่านใช้จินตนาการและประสบการณ์ของตนเอง ความเปรียบที่นำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 นั้น ปรากฏความเปรียบ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่งโดยใช้คำเปรียบต่างๆ เป็นคำเชื่อม เช่น ดัง ดั่ง ดุจ กล เล่ห์ ประดุจ ประหนึ่ง เหมือน คล้าย คือ เท่า เพียง ถนัด ละม้าย แม้น เช่น เฉก ราว ราวกับ เทียม ดังข้อความต่อไปนี้

“จันทิกาสุดสะทกสะท้านจนทั้งกายสั่นเทา หากก็เฝ้าแต่แหงนมอง แสงนวลผ่องจากดวงจันทร์กระทบปีกดำกางกระพือ ดูเลื่อมพราย**ดุจ**นิลมหึมา **ประหนึ่ง**จะถลาลงแล้วจิกตี ฉีกร่างผู้ที่ยืนอยู่นี้เป็นชิ้นๆ”

(Sabaimueang, 2007, p. 12)

ข้อความข้างต้นใช้คำ “ดุจ” และ “ประหนึ่ง” เพื่อเปรียบเทียบขนของกาฬาที่ดำขลับเงางามเหมือนนิลขนาดใหญ่สีดำนั้นเปรียบได้กับความดำมืดของผู้มีอุปกิเลส 16 นอกจากนี้กาฬายังมีปีกดำใหญ่โตเหมือนพร้อมจะถลาลงสู่พื้นดินเพื่อจิกตีเหยื่อของตน ซึ่งกาฬานกยักษ์สีดำตัวนี้คือ เปรียบเสมือนผู้ควบคุมพฤติกรรมของเตมาส เมื่อใดที่เตมาสแสดงอุปกิเลสข้อใดข้อหนึ่งขึ้นมา กาฬาจะโผลงมาจิกตีทำร้ายเตมาสทันทีเสมือนควบคุมอุปกิเลสที่ปรากฏ

ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ว่ามีคุณสมบัติร่วมหรือเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง การใช้คำเปรียบ เป็น คือ เท่า ราวกับ หรือ ไม่มีคำเปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบคำพูดจากที่ออกจากปากเตมาสเหมือนสิ่งที่สกปรกเน่าเหม็น แม้ไม่มีคำเปรียบเทียบแต่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า “ปาก” ของเตมาสนั้น สกปรกเหมือนขยะหรือสิ่งปฏิกูล ดังข้อความต่อไปนี้

“เจ้าคงต้องหยุดเปิด**<u>ปากสกปรกมิให้ส่งกลิ่นเสีย</u>**แล้วละ” ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งเอ่ยขึ้น เมื่อเห็นร่างอันใหญ่หนาของเตมาสถูกกลุ้มรุมด้วยฝูงนก บ้างก็จิกที่หน้าผากที่กกหู... แลจะเลื่อนมาจิกแผลที่ปากอันเพิ่งทุเลา...

(Sabaimueang, 2007, p. 79)

“ปาก” เป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย แทนความนึกคิดของผู้เป็นเจ้าของร่างกาย เป็นการใช้ความเปรียบแบบนามนัยโดยนำลักษณะบางส่วนของสิ่งหนึ่งมากล่าวให้หมายถึงส่วนทั้งหมด ส่วนคำว่า “สกปรก” เป็นถ้อยคำอุปลักษณ์เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกหนึ่ง ในข้อความนี้ “ปากสกปรก” จึงหมายถึง คนผู้นั้นสกปรกด้วย ซึ่งสไบเมืองเปรียบเทียบคำบริภาษที่ออกจาก “ปาก” เตมาสว่าเป็นสิ่งสกปรกเน่าเหม็น ซึ่งมากจากการที่เตมาสเป็นผู้มี *“โกธะ” “อุปนาหะ” “โทสะ” “มานะ”* และ *“อติมานะ”* ทำให้กาฬาและนกบริวารพร้อมจิกตีเมื่อเตมาสกล่าวคำใดๆ ออกมา ทางเดียวที่จะหยุดการกระทำของนกได้ มีเพียงเตมาสต้องควบคุมอุปกิเลสให้ได้เท่านั้น

ความเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ความเปรียบที่ปรากฏตอนนี้นางจันทิกาเปรียบเทียบนกกาฬาว่าดีกว่าคนที่ชอบทำร้ายคนดี ซึ่งนางหมายถึงเตมาสผู้มีกิเลสหนานั่นเอง โดยเฉพาะมี *“มานะ”* ว่าตนดีกว่าคนอื่น ผู้มี *“สารัมภะ”* ว่าตนเองดีกว่าผู้อื่น จึงไม่สามารถทนได้ เมื่อได้ยินนางจันทิกาเปรียบเทียบ “กาฬา” ว่าดีว่า “มนุษย์บางผู้ที่ทำร้ายคนดี” ดังข้อความต่อไปนี้

“ดูกรนาง เจ้าเลี้ยงมันมาอย่างไรจึงรู้ภาษาปานนี้ มันดีกว่าคนบางผู้อีกหนอแล”

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มันก็มีดีมีร้ายเหมือนกัน เพียงแต่มันดีเมื่อควรดี ร้ายเมื่อควรร้ายเท่านั้นเจ้าค่ะ” จันทิกาตอบคำ “อาจผิดแผกจากมนุษย์บางผู้ที่ทำร้ายคนดี”

(Sabaimueang, 2007, p. 37)

ความเปรียบเทียบโดยใช้สำนวนเปรียบโดยนัย เป็นความเปรียบที่ให้ผู้อ่านตีความตามความหมายที่แฝงอยู่ ดังความเปรียบเทียบนางจันทิกาที่ตนซื้อมาในราคาสามร้อยกหาปณะว่าเป็นเพียงแค่ “กรวดทราย” เปรียบเทียบว่านางนั้นไม่มีราคาไม่มีคุณค่าเท่าเงินที่ตนจ่ายไป สะท้อนให้เห็น *“มัจฉริยะ”* และ *“อติมานะ”* ของเตมาสได้อย่างชัดเจน ดังข้อความต่อไปนี้

“กูเสียทรัพย์ไปสามร้อยเทียวฤา แท้ๆ แล้วก็ได้นางกรวดทรายมากำมือหนึ่ง” บุตรเศรษฐีรำพึงรำพันกับโทลาผู้ที่ขี่ม้าเคียงกัน

(Sabaimueang, 2007, p. 38)

ความเปรียบทั้ง 4 ประการ เป็นการเลือกใช้คำเพื่อนำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ในรูปแบบการเปรียบเทียบที่แตกต่างกันออกไป แสดงให้เห็นความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำของผู้เขียนที่สอดแทรกลีลาภาษาเฉพาะตัวให้ผู้อ่านรับอรรถรสในการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป

2.4 รสวรรณคดี

รสวรรณคดีจำแนกตามแนวทางการศึกษาวรรณคดีสันสกฤต ที่ปรากฏในเรื่องกาฬปักษี อันเป็นการนำเสนออุปกิเลส 16 มีสามรส คือ **เราทรส** เป็นรสแห่งความแค้นเคืองความโกรธเคือง **ภยานกรส** เป็นรสแห่งความเกรงกลัว เกิดจากอารมณ์ตอบสนองต่อภาวะน่ากลัว และ**พีภัตรส** เป็นรสแห่งความชัง ความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง ที่มาจากบทบาทและพฤติกรรมของเตมาส ตัวละครเอกที่เต็มไปด้วยกิเลสนานาประการ

2.4.1 เราทรส เป็นรสแห่งความแค้นเคือง โกรธแค้น อันเกิดจาก โกธะ ที่อยู่ภายในใจของเตมาส ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“แทบยังมิทันสิ้นคำ เตมาสก็ยังเกิดโทสะกล้าจนแทบจะนั่งอยู่กับที่มิได้ พลันชี้หน้าภิกษุอีกครา บริภาษลั่น

“ไอ้สมณะโล้น”

(Sabaimueang, 2007, pp. 44-45)

ซึ่งทำให้เจ้าของบ้านอย่างเนตาเกิดความโกรธแค้นและตอบโต้กลับไปที่เตมาสเช่นกัน ด้วย “เนตามิอาจสะกดกลั้นไว้ได้...ดิ่งตรงมาดึงแขนเตมาสลากจากภายใน โยนออกไปภายนอกด้วยกำลังมัดกล้ามอันโตใหญ่ของตน “มึงจงไปให้พ้นเรือนกู” (Sabaimueang, 2007, pp. 44-45)

2.4.2 ภยานกรส เป็นรสแห่งความเกรงกลัว เกิดจากอารมณ์ตอบสนองต่อภาวะน่ากลัว เตมาสผู้เต็มไปด้วยอุปกิเลสมีความเกรงกลัวต่อนกกาหาเพียงเท่านั้น หลังจากแสดงอหังการ์ไปหลายครั้ง จะถูกกาหาทำร้ายทุกครั้ง ครั้งนี้แม้เตมาสหมายจะอาศัยโจรป่าฆ่ากาหาให้ตายด้วยเพราะยังมี “โทสะ” ในใจ แต่เมื่อกาหาปรากฏตัว เตมาสก็ยิ่งหวาดกลัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ยังมิทันขาดคำ เสียงสูงต่ำลงลูกคอทอดระยะเป็นจังหวะเบายาว ครั้นแล้วจึงแหลมลึกราวหวีดร้องก้องฟ้า ตามมาด้วยเสียงกระพือปีกพึ่บพั่บจนเตมาสวิ่งเข้ามา จับแขนบุตรชาวนาไว้แน่น เหงื่อเต็มหน้าเต็มกาย สั่นไหวราวยอดไม้ต้องลมแรง”

(Sabaimueang, 2007, p. 128)

2.4.3 พีภัตรส เป็นรสแห่งความชัง ความน่ารังเกียจ ความเบื่อระอา น่าขยะแขยง อันเป็นรสที่เกิดจากพฤติกรรมของเตมาสที่ไม่สามารถควบคุมอุปกิเลสของตนเองได้ จึงแสดง “ถัมมะ” คือความหัวดื้อ กระด้างต่อผู้อื่น อีกทั้งยังมีมานะ อติมานะอย่างแรงกล้า และมีมักขะอย่างแรงกล้าในการลบหลู่ความดีของนาคพลาบ่าวรับใช้ผู้ภักดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“มึงใครให้กูบริโภคใดก็หามา มิต้องเซ้าซี้” เตมาสมิวายโทสะ จำเพาะเจ้าชายกับปุลินก็มิใส่ใจไต่ถามอาการ ก็เดือดดาลยิ่งนัก ลงนั่งพิงโคนต้นรังใหญ่อันแผ่สาขาร่มครึ้มข้างลาน พลางบัญชา “มึงไปนำผ้ามาปูให้กูนอน แลจุดไฟไว้ กูมิขอนอนในเรือนไอ้ฉิบหายนั่น...”

เสียงของเตมาสดังพอจะลอดเข้าไปถึงหูผู้อยู่ภายใน
เนตาจึงก้าวออกมา ชี้หน้า
“ถ้ามึงมิใคร่นอนในเรือนกู ก็มิต้องนอนที่ใต้ร่มไม้บนลานนี้”

(Sabaimueang, 2007, pp. 44-45)

เตมาส คือตัวละครที่เต็มไปด้วยอุปกิเลส 16 บทบาท พฤติกรรมของเตมาสจึงแสดงความแค้นเคือง โกรธ เกรี้ยวกราด อึดอัดคับข้องใจรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้บุคคลที่อยู่รายรอบเกิดความรู้สึกรังเกียจ เบื่อระอา และขยะแขยง ครั้นเมื่อเตมาสแสดงความชั่วร้ายของตนเองมากขึ้น จึงถูกนกกาฬาและนกบริวารรุมจิกตี เตมาสจึงได้เกิดความกลัวเกรงออกมา จึงปรากฏรสวรรณคดีดังกล่าว

2.5 โวหารการประพันธ์

โวหารการประพันธ์คือการเล่าเรื่องอย่างมีชั้นเชิง เป็นกลวิธีในการใช้ภาษาที่ช่วยทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับความหมายของแต่ละถ้อยคำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โวหารนั้นหมายถึงถ้อยคำสำนวน ชั้นเชิงการประพันธ์ การเรียบเรียงข้อความให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง โวหารที่ปรากฏในการนำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ที่ปรากฏคือ บรรยายโวหาร

บรรยายโวหาร ที่ใช้อธิบายเรื่องราวต่างๆ ตามลำดับเหตุการณ์ หรือ ใช้บอกเล่าเรื่อง ประสบการณ์ ความรู้ ความคิด หรือ ทัศนคติต่างๆ เป็นโวหารที่ใช้ภาษาเรียบง่าย ไม่อธิบายรายละเอียดมากจนเกินไป เป็นโวหารพื้นฐานของงานเขียน บรรยายโวหารของสไบเมืองนำเสนออุปกิเลสที่อยู่ในตัวเตมาส ดังข้อความต่อไปนี้

“ภิกษุมีอายุมองเตมาสอย่างเวทนา พลางรำพึงในธรรม...บิดามารดาชายคนนี้คงตามใจบุตรทุกกาละ จึงอุดมด้วย ‘โกธะ’ อันเป็นอาการที่พลุ่งขึ้นมาก่อน เมื่อระงับมิได้ จึงเกิด ‘โทสะ’ ที่ยังความเดือดร้อนมาสู่ กลายเป็นผู้ประทุษร้ายใจตนเอง โดยมิยำเกรงผู้ใด แม้โทสะจางหายก็ยังมี ‘อุปนาหะ’ คือความผูกโกรธฝังไว้ ก่อให้เกิด ‘มักขะ’ คือลบหลู่คุณท่านที่ทำแล้วแก่ตน มิหนำซ้ำบางคราก็อาจถึงแก่ ‘ปสาทะ’ ตีเสมอ ยกตนขึ้นเทียมท่าน ถ้ามีทั้ง ‘มายา’ คือ เจ้าเล่ห์ลวงผู้อื่นให้ผิดพลาด ก็คงน่ารังเกียจยิ่งนัก

(Sabaimueang, 2007, p. 53)

บรรยายโวหารเป็นโวหารที่ผู้เขียนใช้นำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ผ่านตัวละครต่างๆ ที่ช่วยขยายความบุคลิกลักษณะของเตมาส ผู้เขียนลำดับเหตุการณ์อย่างเป็นขั้นตอน ใช้ภาษาเรียบง่าย แต่ถ่ายทอดความรู้สึกของตัวละครได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้อ่านเข้าใจบุคลิกลักษณะของบุคคลที่อุดมไปด้วยอุปกิเลส 16 ได้อีกด้วย

จากตัวอย่างทั้งหมดข้างต้นที่ยกมานั้นสะท้อนให้เห็นความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำ สื่อให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในการนำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 ในนวนิยาย เรื่อง กาฬปักษี ของสไบเมืองได้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพได้อย่างชัดเจนและเพลิดเพลินไปกับลีลาภาษา

สรุปผล

นวนิยายเรื่อง “กาฬปักษี” ของสไบเมือง เป็นวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าอีกเรื่องหนึ่ง เป็นนวนิยายที่นำเสนอสารัตถะของอุปกิเลส 16 หรือ กิเลสที่ทำให้เกิดความเศร้าหมองผ่านแนวคิดองค์ประกอบนวนิยาย นำเสนออุปกิเลส 16 ผ่านแก่นเรื่องเรื่องเดียวตลอดทั้งเรื่อง ควบคุมการดำเนินเรื่องที่สะท้อนโทษภัยจากกิเลสที่ทำให้เศร้าหมองสอดคล้องกับแนวคิดของ Kosolwat (1987, p. 65) ที่กล่าวว่าแก่นเรื่องเป็นสาระสำคัญที่จะต้องดำเนินเนื้อหาไปตลอดเรื่อง และมีโครงเรื่องที่สนับสนุนแก่นเรื่องนั้นอย่างราบรื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ Mantasut (1982, p. 96) โดยมี “เตมาส” เป็นตัวละครสำคัญที่แสดงให้เห็นโทษภัยของผู้ที่มีอุปกิเลสในตนเอง พฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครทำให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตและผู้คนรอบข้างได้มากขึ้น โดยมีบทสนทนาที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่ปรากฏในเรื่อง สะท้อนให้เห็นทัศนคติของตัวละครที่สัมพันธ์กับตัวเรื่องด้วย (Jaroenjitrkam, 2012, pp. 51, 60) อีกทั้งมีฉากและบรรยากาศสมัยพุทธกาลที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ซึ่งสไบเมืองถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านเห็นภาพ เข้าใจ และสื่อความหมายได้ชัดเจน (Satawethin, 1975, p. 55)

ด้านแนวคิดศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์ “กาฬปักษี” ใช้นามบัญญัติในการตั้งชื่อเรื่องและชื่อตัวละประกอบด้วยคำการตั้งชื่อเป็นเอกลักษณ์ (Rattanakul, 2001, pp. 28-32) บ่งบอกถึงกาสีดำขนาดใหญ่อันเป็นสัญลักษณ์ของกิเลสที่ครอบเตมาสอยู่เป็นใช้นามบัญญัติที่ช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น การใช้ถ้อยคำบริภาษ บริภาษ มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความแตกต่างของตัวละครปกติกับตัวละครที่มีอุปกิเลส 16 ได้อย่างชัดเจน

เพราะการใช้คำบริภาษมาจากเตมาสผู้มีความคับข้องใจจึงใช้ถ้อยคำหยาบคาย รวมถึงถารใช้ถ้อยคำที่มีการพรรณนาเปรียบเทียบของต่ำๆ ให้กระทบผู้ที่ถูกว่ากล่าว โดยมุ่งหวังให้ผู้ถูกว่ากล่าวประสบความอับโชคเคราะห์ร้าย หรือเพื่อให้เกิดความเจ็บแค้นด้วย (Thamwaja, 2006, p. 48)

เมื่อพิจารณาด้านการใช้ความเปรียบ “กาฬปักษี” มีการเลือกสรรถ้อยคำภาษาเปรียบเทียบให้เห็นเป็นภาพชัดเจนจากตัวละครที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอสารัตถะอุปกิเลส 16 สอดคล้องกับแนวคิดของ Arunwesh (1983, p. 16) สำหรับรสวรรณคดีนั้น ปรากฏรสวรรณคดีที่สะท้อนความโกรธแค้น เกรี้ยวกราด ความรังเกียจ ความรู้สึกเบื่อระอา ขยะแขยง และความกลัว (Chakrachai, 2016, pp. 363-374) อันเป็นผลมาจากการแสดงพฤติกรรมของตัวละครที่ไม่สามารถควบคุมอุปกิเลสของตนได้ เป็นรสวรรณดีที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของเหตุการณ์ในเรื่องมากยิ่งขึ้น และมีบรรยายโวหารเป็นโวหารการประพันธ์บอกเล่าเหตุการณ์อย่างเป็นลำดับชี้ให้เห็นความเศร้าหมองที่เกิดจากมีอุปกิเลส 16 ทำให้ผู้อ่านจินตนาการเห็นเป็นภาพและเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง (Chakrachai, 2016, pp. 18-19) จึงกล่าวได้ว่า “กาฬปักษี” เป็นนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาอีกเรื่องหนึ่งที่มีกลวิธีด้านองค์ประกอบนวนิยาย และกลวิธีด้านศิลปะการใช้ภาษาและการประพันธ์ที่น่าสนใจและน่าติดตาม

References

Arunwech,. Y. (1983). **The analogy of the plays in the royal performances in the reign of King Rama II** (Master’s thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)

Chakrachai, C. (2016). **Literary Creation of Women Writers in Buddhist Novels**. (Doctoral dissertation). University of Phayao, Phayao. (In Thai)

Jaroenjitrkam, P. (2012). **Principles of writing literary criticism** (2nd ed.). Bangkok: Thammasat University. (In Thai)

Kosolwat. S. (1987). **Literature, principles and methods**. Chiangmai. Chiang Mai University. (In Thai)

Mantasut, S. (1982). **Current Thai literature**. Bangkok: Odeon Store. (In Thai)

Payungsri, P. (2011). **Language that presents the concept of Buddhism of Sabai Mueang** (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok. (In Thai)

Payungsri, P. (2019). **Strategies for using language to explain the essence and culture that appear in Sabai Mueang's novels**. Pathumthani. Rajamangala University of Technology Thanyaburi. (In Thai)

Phra Dhammapitaka). (2016). **Buddhist dictionary** (34th ed.). Bangkok: Dhammasapha. (In Thai)

Rattanakul, S. (2001). **Semantics**. Nakhon Pathom: Mahidol University. (In Thai).

Rodloy, C. (2001). **Writing Nonfiction** (2nd ed.). Bangkok: Kasetsart University. (In Thai)

Rungrat, P. (2003). **Carved in fragrant wood, Krisna Asokesin**. Bangkok: Na Petch Press. (In Thai)

Sabaimueang. (2007). **Kanpaksi**. [The Black Bird]. Bangkok: Puendee Press. (In Thai)

Sangkhaphanthanon, T. (1995). **Literary Criticism**. Bangkok: Kledthai. (In Thai)

Satawethin, C. (1975). **The Art of Composing** (2nd ed.). Bangkok: Aksorncharoenthat. (In Thai)

Thamwaja, W. (2006). Steppe : Phrases and expressions that reflect Thai social values. **Liberal Arts Journal, 1** (2), 48-56.